

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 146 2025

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word via tidskriftens Publicera-sida: <https://publicera.kb.se/samlaren/about/submissions>. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Artiklarna i nästa årgång av *Samlaren* kommer att publiceras löpande online, allt eftersom de accepteras. De artiklar som publiceras före december 2026 kommer att ingå i *Samlaren* 2026. Sista inlämningsdag för recensioner är 1 september 2026. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <https://publicera.kb.se/samlaren/index>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften. Tidigare årgångar av tidskriften finner man här: <https://svelitt.se/samlaren/browse.html>.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–45–2

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2026

”Principium laetum, finis quandoque molestus”

En versrad i Ericus Olais skrift Chronica regni Gothorum

AV ANDREJ SCHEGLOV

Inledning

I mitt meddelande kommer jag att kommentera versraden *Principium laetum, finis quandoque molestus* (Början kan vara lycklig, men slutet är sorgligt ibland) som ingår i berättelsen om kung Magnus Eriksson i Ericus Olais skrift *Chronica regni Gothorum*.¹ I detta sammanhang kommer jag att klargöra ur vilken text Ericus Olai hämtade denna versrad.

Varför är frågan intressant?

Ericus Olai är en av Sveriges mest betydande historieskrivare. Hans historiska verk ”*Chronica regni Gothorum*” från 1400-talets slut var den hittills längsta och fylligaste skriften om Sveriges historia. Därför är det viktigt att klargöra hur Ericus Olai arbetade, och vilka källor han använde sig av. Hans berättelse om kung Magnus Eriksson förtjänar en synnerlig uppmärksamhet eftersom Magnus Erikssons regeringstid var en viktig period i Sveriges historia. Också utifrån ett källhistoriskt perspektiv är frågan av ganska stort intresse. Källorna till de flesta versraderna som citeras i *Chronica regni Gothorum* har kartlaggts av specialisterna. Detta är emellertid inte fallet med versraden *Principium laetum, finis quandoque molestus*.²

Berättelsen om Magnus Erikssons regering i Chronica regni Gothorum

Om Magnus Erikssons regering berättar Ericus Olai i böckerna XXXIII–XXXVII av *Chronica regni Gothorum*.³ Han bygger på en rimkrönika från 1400-talet – den så kallade Förbindelsedikten, och kompletterar dess berättelse med uppgifter från andra källor.

Ericus Olai meddelar om Magnus Erikssons val till kung och understryker att denne kung blev vald enhälligt på Mora sten av både stormännen och folket. Magnus Eriksson blev även Norges kung och regent över Skåne. Så inleddes hans regering på ett lyckligt vis. Men en lycklig början kan fördystras av ett sorgligt slut – *Principium laetum, finis quandoque molestus*, anmärker Ericus Olai. Den unge kungen klarade inte

att motstå världens frestelser. Han började få smak för nöjen och underhållning, förakta sina gamla rådgivare och favorisera unga män av låg börd. Samtidigt utarmades riket genom höga skatter, och folket fick inte njuta lag och rätt. Magnus Eriksson lurades av den danske kungen Valdemar Atterdag och förlorade Skåne och Gotland. Han besegrades dessutom av ryssarna under sitt korståg till Karelen och nordvästra Ryssland. På grund av sina misstag och förbrytelser blev han avsatt av de svenska stormännen och befann sig på flykt. Han dog genom att drunkna vid Bömmelfjorden i Norge.

Dikten Vita Pilati som versradens källa

Vid min sökning efter källor eller förebilder till versraden *Principium laetum, finis quandoque molestus* kom jag till slutsatsen att denna versrad är hämtad ur en anonym poetisk skrift på latin som handlar om Pontius Pilatus. Skriften heter *Vita Pilati*.⁴ Enligt utgivaren, Edélstand du Méril, har detta verk bevarats i fem handskrifter, varav den äldsta stammar från 1300-talet.⁵ Diktens innehåll har flera gemensamma drag med den berättelse om Pontius Pilatus som ingår i den berömda medeltida skriften *Legenda Aurea*.

Det berättas i dikten att kung Atus, som var en vis man och en stjärntydare, förutsade att han skulle föda en framstående son. Så skedde. Atus skaffade en älskarinna, en vacker kvinna som hette Pila. Hon födde en son som fick namnet Pilatus till faderns och moderns ära. Pilatus växte upp och blev en förnuftig och dygdig ung man. Men en lycklig början kan fördystras av ett sorgligt slut, på samma vis som ett lugnt hav kan gå i vågor, säger diktaren:

Laetum principium finis quandoque molestus
perturbat, ceu tranquillum mare commovet aestus.⁶

Under en lek dödade Pilatus sin halvbror som var kungens äkta son. Kungen, drottningen och hovet föll i sorg. Kungen och hans rådgivare beslöt att trots att Pilatus förtjänade att avrättas skulle han i stället sändas till Rom som gisslan. I Rom stiftade Pilatus vänskap med en annan gisslan – en son till kungen av England. Pilatus slog ihjäl sin vän. Men även denna gång avrättades han inte utan sändes till Judaea för att underkuva de upproriska barbariska stammarna. Pilatus fullföljde denna mission, vilket uppskattades av Judaeas kung Herodes som promoverade Pilatus till sin rådgivare. Längre fram i tiden lät Pilatus korsfästa Jesus Kristus. Senare kom straffet för detta dåd. Pilatus fängslades och begick självmord. Man kastade hans kropp i floden Rhönne.

Slutsats

Syftet med denna korta text var att besvara frågan ur vilken skrift Ericus Olai kunde ha hämtat versraden *Laetum principium, finis quandoque molestus*. Det visar sig att han lånade denna versrad från skriften *Vita Pilati*.

NOTER

- 1 Se Ericus Olai, *Chronica regni Gothorum*. Textkritische Ausgabe von Ella Heuman und Jan Öberg, Stockholm, 1993, Bd. I (Vidare *Chronica regni Gothorum*, Bd. I), s. 127.
- 2 Se Ericus Olai, *Chronica regni Gothorum*, Bd. II. Prolegomena und indizes. Herausgegeben von Jan Öberg, Stockholm 1995.
- 3 *Chronica regni Gothorum*, Bd. I, s. 124–137.
- 4 *Poésies populaires latines du Moyen Age*. Ed. Edéstand du Méril, Paris 1847, s. 343–357.
- 5 Ibid, s. 343.
- 6 Ibid, s. 345.